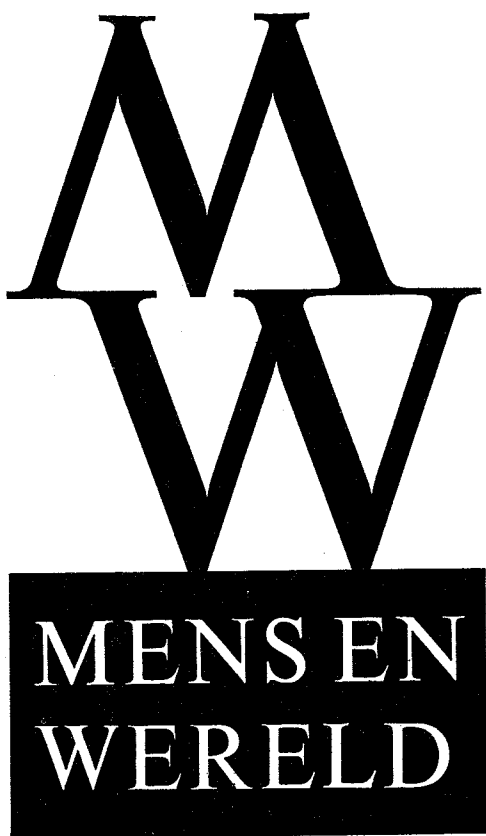




McLuhan: Mensen worden hoor- en voelwezens

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**22ste jaargang nummer 16
2 september 1967**

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius,
H. Mozes, mej. E. van der Reijden, R. de la Rie,
mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: J. van Straten

Goethelaan 73, Utrecht, telefoon (030) 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 2 46 41
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor leden van humanistische organisaties f 7,50
voor niet-leden f 9,50
buitenland f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer o.a.:

**H. Bongers: McLuhan: Mensen worden hoor-
en voelwezens (pag. 1 en 7)**

Pszisko Jacobs: 'Ik, Jan Cremer' I en II (pag. 3)

**P. Krug: Chinese wijsheid over geluk en ongeluk
(pag. 4 en 5)**

**'IK denk er ZO over': Debat over Israël
en de Arabische landen (pag. 6 en 7)**

HERHAALDELIJK was ik de naam van Marshall McLuhan al tegengekomen en Amerikaanse vrienden zonden mij, deze zomer, een van zijn laatste boeken *Understanding media*, 'het meest invloedrijke boek door de meest besproken man van de laatste tien jaar, de meest belangrijke denker sinds Newton, Darwin, Freud, Einstein en Pavlov,' zegt de New-York Herald Tribune. Natuurlijk wordt men kopschuw door deze filmachtige reclamewoorden, maar er moet toch iets bijzonders aan de hand zijn in de V.S. met het verschijnen van een geleerde als Marshall McLuhan, 21 jaar lang hoogleraar aan de universiteit van Toronto en directeur van het *Centre for Culture and Technology* aan die universiteit.

In de V.S. is een cultus om deze man ontstaan en zijn invloed, die onmetelijk groot is in de V.S., bereikt nu ook Europa, want op 28 september zullen vier van zijn boeken in Engeland, tegelijkertijd, verschijnen en de andere landen zullen niet achterblijven. De komende cursus zal deze veelbesproken man de Albert Schweitzer-leerstoel in Fordham in New York bezetten en dat mag wel als een aanwijzing gelden dat hij niet de grappenmaker is; waar velen hem voor houden.

Zijn laatste boek *Het medium is de boodschap* (The Medium is the Message) geeft het thema aan van het denken van McLuhan. Voor zover ik kennis heb genomen van zijn ideeën en voor zover ik die begrip komt het hierop neer. Het zintuig waarmee en waardoor de mensen de wereld benaderen, verandert essentieel de wijze van denken en handelen. Door de uitvinding van de boekdrukkunst werd de wereld via de letters beleefd en het oog werd het belangrijkste zintuiglijke middel. Oor en gevoel traden terug. Onze beschaving is een drukletter-beschaving. Met Gutenberg begon een 'kijkperiode', het bekijken van gedrukte teksten. Wij denken in visuele termen.

Langzamerhand leven wij in een elektrische tijd. De belangrijkste media (overbrengingen) zijn telefoon, radio en T.V. en het oor neemt de rol van het oog over. Zij ont-

wikkelen gevoel en gehoor. De nieuwe generaties zijn niet langer kijkgeneraties maar 'audio-tactile' mensen, 'hoor en voel' mensen. Ouderen begrijpen de jonge generatie niet, want zij bezien de wereld en de jongeren willen dat medium niet meer. T.V. beïnvloedt de jonge kinderen al beslissend, vóór zij kunnen lezen, en voorkomt dan al belangstelling voor het gedrukte woord, voor het boek. Kinderen zijn voel-wezens en kindertekeningen – gevoel en abstractie – lijken daarom op Picasso's schetsen of omgekeerd. De populariteit van de Beatles berust erop, dat zij een appel doen op klank en aanraking. Jongeren leven in een 'aanrakingswereld', vol verrassingen en logische lijnen. Dit is de grootste verandering, die plaats grijpt en, ouderwetse, visuele mensen kunnen en willen dat niet beseffen. Niet de inhoud van wat er doorgegeven wordt is essentieel, maar de media zelf zijn essentieel en dat is de grote stelling van McLuhan.

Het Oosten is, volgens hem, altijd meer 'tactile' geweest dan het literaire Westen en daarom kunnen wij van het Oosten veel leren. Er ontstaat, door de Westerse techniek, wel een versmelting. Het is niet verwonderlijk, dat McLuhan de toekomst van kranten en romans somber inzielt. Zij zullen verdwijnen, evenals de evolutie aan z'n eind is gekomen en de rol van het geld.

Als er in de wereld een nieuw medium, een nieuw communicatiemiddel ontstaat, wordt het oude een kunstvorm, zegt McLuhan. Toen de roman begon, werd hij geminacht, toen de film opkwam werd de roman steeds meer een verfijnde literaire vorm. Toen de T.V. de strijd tegen de film aanbod, kwam de kunstfilm voor de elite. Als de kleuren-T.V. gewoon zal zijn, zal de zwart-wit-T.V. alleen nog een kunstvorm blijven. En een bewijs dat McLuhan bepaald niet bang is voor een gedachte; hij zegt, dat nu de aarde omzwermd wordt door kunstmatige satellieten, de aarde zelf een kunstvorm wordt. Dat zal het einde zijn van de natuur.

Door de media zullen auto's verdwijnen. Wij zullen contact hebben met de gehele aarde

(Vervolg op pag. 7)

KRITISCH ALLERLEI

Zo schrijdt de beschaving voort...

Ach, het was maar een klein berichtje in de dagbladen, er zijn tenslotte zoveel kleurrijker figuren in de wereld en het is niet een ieder gegeven bij voortduring door te dringen tot de voorpagina's. In 'Surinaams Nieuws', een uitgave van de voorlichtingsdienst van het Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van Suriname, stond het in enkele regels aangekondigd:

De vorige week is in Nederland aangekomen het grootopperhoofd van de bosnegerstam der Saramaccaners, granman Aboikoni. Het 77-jarige stamhoofd is al enige tijd slecht ter been en is voor een grondig onderzoek en behandeling direct na aankomst opgenomen in het Academisch ziekenhuis te Groningen. Granman Aboikoni kwam vergezeld van zijn zoon Michael, ambtenaar bij de Bestuursdienst, op Schiphol aan, waar hij zijn in Nederland studerende zoon Fulgentius ontmoette.

En achter dat berichtje nu gaat een hele ontwikkeling schuil, die we zouden kunnen aanduiden met de woorden: zo schrijdt de beschaving voort. Al weet ik, voor mijzelf, het nog niet zo zeker in dit geval. Granman Aboikoni is in zijn gebied een groot heerser, rechtvaardig, vooruitstrevend en geliefd. Ik heb hem eens de trappen van het witte Gouvernementspaleis in Paramaribo zien afdalen en – ook toen was hij al slecht ter been – zijn gestalte is mij bij gebleven als waarlijk vorstelijk. Zijn woordenschat van het Nederlands is zeer beperkt en zijn 'gebied' is een deel van het machtige oerwoud waaruit Suriname nog altijd voor meer dan 90% bestaat. Zijn ene zoon is nu bestuursambtenaar, ver weg in het 'beschaafd' Paramaribo, zijn andere zoon is student in het nog veel verder weg zijnde 'beschaafde' Nederland. Een voortschrijden van de beschaving? Zeker! Maar toch... Ik zou de beide zonen van Aboikoni wel eens willen zien, als zij 77 zijn...

Niet voor blanken

Met een zeker welgevallen – niet netjes, niet humaan, niet humanistisch, ik geef het toe – las ik de berichten over de 'zwarte' ziekenauto die in Durban (Zuid-Afrika) een zwaargewonde blanke op straat liggen liet, onder het motto dat de chauffeur tegen de voorschriften gehandeld zou hebben, indien hij de gewonde wel had vervoerd. In Het Parool stond:

een blanke man, zwaargewond bij

door D. Roethof - Ensing

een auto-ongeluk, lag gisteravond anderhalf uur op de weg naar Durban, omdat een ambulance, die de gewonde zou ophalen, leeg terugkeerde. De ziekenauto was namelijk alleen bestemd voor niet-blanken. Een 'blanke' ambulance bracht de man tenslotte naar een ziekenhuis.

Nu zijn wij aan het omgekeerde van een dergelijke situatie natuurlijk zo gewoon geraakt, dat dit bericht inderdaad onze verbazing opwekt. Al vraag ik me wel af of de blanke in kwestie niet dankbaar geweest zou zijn voor transport in die zwarte ambulance en of hij – tijd genoeg hebbend in het ziekenhuis – eens diepgaand bij zichzelf over het woordje 'discriminatie' is gaan mijmeren, nu hij die discriminatie zelf aan den lijve ondervonden heeft...

Immuun

De wereld van de televisie heeft zo zijn eigen 'gezichten' en het medium zal nog wel vele jaren met zich brengen, dat degenen die geregeld via het kamerscherm de Nederlandse huisgezinnen binnentreden tenslotte zulke 'huiselijke' figuren worden, dat de kijkers hen als 'een van ons' gaan beschouwen. Deze vorm van publiciteit heeft al heel wat televisie-prominenten in het nauw gebracht en nog schijnen sommigen van hen niet te beseffen, hoe kwetsbaar de 'image' is die rond hen wordt opgebouwd. Sommigen ja, maar niet allen. Willem Duys schijnt een uitzondering, hij kent zijn plaats en de hoogte waarop men hem geplaatst heeft blijkbaar zeer goed. Volgens Revue, uitgave van Persknipseldienst Swaneveld uit Den Haag, zegt deze Willem:

ik ben immuun voor kritiek, maar zou die knipsels over mijn doen en laten en t.v.-optreden niet graag willen missen. Ik wil gewoon weten wat ze van me zeggen, een kwestie van menselijke ijdelheid, denk ik.

Of dat een kwestie van menselijke ijdelheid is, daarover valt dunk mij niet eens meer te twisten. Iemand die van zich zelf beweert immuun te zijn voor kritiek geeft daarmee wel de bezegeling van de eigen kritiekloosheid ten beste.

Love-in

De Love-in, onder de naam 'Hai in de Rai' onlangs in de hoofdstad vertoond, is in vele opzichten een teach-in gebleken. In de eerste plaats voor de 'overheid', in dit

geval vooral de vroege vaderen van Amsterdam, die nu hopelijk wel zullen willen inzien, dat als men jaren geleden op het denkbeeld gekomen was een dergelijk festijn op gezette tijden in die ouwe Rai te organiseren, Groot Mokum wellicht wat minder last op de straten te beurt gevallen was en dat de naam van hoofdstad en hoofdstedelijke jeugd in een wat minder kwalijk daglicht zou zijn komen te staan. In de tweede plaats voor een ieder die belang stelt in het moderne jeugdprobleem, zoals ouders, opvoeders, onderwijzers, ploegbazen en hoofden van typekamers, om maar enkelen te noemen. Iemand zei: 'och, er valt eigenlijk niks te beleven, ze hangen maar wat om...'. Goed, velen hingen maar wat om, wat met een tropisch aandoende temperatuur ook niet te verwonderen viel. Maar te beleven viel er genoeg. Ik vraag u: Waarom lopen meisjes van 16, 17 jaar met grote plastic fopspenen in de mond? Waarom was een hele troep enthousiast bezig touwtje te springen, met zelfs hier en daar een poging tot het zingen van oude springversjes daarbij? Waarom was er een 'kamer' op palen gebouwd, knus met gordijntjes en schilderijtjes, waar met meters plastic 'bruidje' werd gespeeld? Waarom zaten jongelui in kringen op de grond met behulp van lege flessen geluiden te maken die associaties aan het oerwoud oproepen en werd daarbij gedanst tot een soort trance-toestand werd bereikt, waar een bosneger paf van zou staan? Waarom droeg men kleren, die aan woeste verkleedpartijtjes deden denken? Waarom werden wangen, kuit en armen met allerlei kleuren beschilderd? Waarom lawaai van zes beatgroepen tegelijk? Waarom tientallen jonge mensen liggend op de grond en genietend van Mickey Mouse en Donald Duckfilms? Ik heb me daar als volwassene eigenlijk lopen te schamen. Want wij zijn het die te kort geschoten zijn bij de begeleiding van deze kinderen, door hen te laten opgroeien in een zich langzaam maar zeker verstenigende maatschappij waarin het spelelement en de romantiek steeds verder zijn teruggedrongen... Hai in de Rai. Niks Hai. Een manifestatie van menselijk tekort.

Te huur

Meer dan twintig jaren na het behalen van de vrede is de huizen-nood in ons land nog altijd zo groot, dat we stom van verbazing kijken naar een advertentie waarin de woordjes 'te huur' gebezigd worden. Ongeacht of we aan een huis 'toe zijn' of niet, zo'n bericht spellen we. In het Algemeen Dagblad las ik laatst:

te huur 4-kamerflat, Pr. Alexanderpolder, met ruim balkon op het zuiden, aan tuin en singel gelegen. Vrij uitzicht, centrale verwarming. Boiler, geluiddempende vloeren, huurprijs f 165 per maand plus servicekosten. Vrije vestiging.

Tot zover is er niets aan de hand. Nou ja, niets... Een huurprijs van f 165 met daarbij zulke aantrekkelijkheden is op zichzelf al verrassend genoeg. Maar het verbazingwekkendste van alles komt nog:

'de flat mag door 1 persoon betrokken worden'.

Over woningnood gesproken!

Mens en aap

In Jacksboro, een stad in de Amerikaanse staat Tennessee, werd een leraar ontslagen op de volgende beschuldigingen: plichtsverzuim, onmaatschappelijk gedrag en aantasting van de zg. Tennessee-code, sectie 49 uit 1922... Voorwaar geen kleinigheid voor een leraar aan een middelbare school. Lezend in de New York Times komt men er tenslotte achter, waar die Tennessee-code dan wel op slaat en hoe zwaar het 'misdrijf' van de jonge onderwijzer is geweest.

In de klas werden vragen gesteld over de oorsprong van de mens en de leraar ging bij de beantwoording van deze vragen onder meer in op de theorieën van Darwin. Toen de directeur van de school dit ter ore kwam, zei hij dat de leraar zich in het vervolg verre te houden had van het verkondigen van dergelijke wijsheden. Korte tijd later echter kwam de aanzegging tot ontslag en op de vraag, waar hij de woorden 'plichtsverzuim' en 'onmaatschappelijk gedrag' aan te wijten had, werd niet geantwoord. Maar de wetsovertreding kon wel duidelijk worden gemaakt. Het is sinds 1922 in Tennessee verboden op andere wijze over de menselijke oorsprong te spreken dan volgens de bijbelteksten. Het is dus onderwijzers aan staatsscholen niet toegestaan op 'wetenschappelijke' wijze over dit probleem te spreken of zelfs maar te laten doorschemeren dat de mens wel eens van de dieren zou kunnen afstammen. Al eens eerder had een leraar deze zg. Monkey-law op de proef gesteld; hij kwam er af met een boete van \$ 100. De leraar over wie hierboven sprake is echter, gaf bovendien toe geen kerkganger te zijn en niet 'bepaald in een God te geloven'. Het is duidelijk dat voor hem geen zwaarder straf kon vallen dan ontslag op gronden, die het hem welhaast onmogelijk zullen maken elders bij het onderwijs werkzaam te zijn. Tenzij in een meer verlichte staat dan Tennessee?

'Ik, Jan Cremer' (I en II)

DE grens tussen literatuur en lectuur is geen scherpe. Toch is het verschil tussen beide evident. Het is niet mijn bedoeling dat verschil op academische wijze uit te diepen. Over een bepaald facet – m.i. het belangrijkste – wil ik het hier hebben. Het gaat om de wijze van lezen. Bij de lezer van literatuur is een zekere, soms zeer grote mate van activiteit noodzakelijk. De lectuur daarentegen, althans voorzover het geen wetenschappelijke of professionele lectuur betreft, veronderstelt een grote mate van passiviteit. De lezer wordt bediend, zo niet gevoederd.

De meest uitgesproken vorm van dat voederen treffen wij aan in de geïllustreerde pers en in het bijzonder in de zogenaamde damesbladen. Niet alleen is het daarin verpakte voedsel door vele molens gegaan, het is ook op velerlei wijzen gesteriliseerd. Bovendien zijn de stoffen, die een wat stevigere spijsvertering nodig maken en deze ook zouden kunnen prikkelen, zorgvuldig verwijderd. Tenslotte wordt alles voorgedrukt. En dan: lezertje, hap, alleen maar zuigen, het smelt in je mond, slik, weg, dan weer hap, repetent tot in lengte van dagen. Voeg hieraan nog toe, dat het lezertje de lepel zelf niet mag vasthouden, maar als minder dan een kleuter wordt gevoerd en u verkrijgt het beeld van de 'ideale' lezer van die bladen. 'Uiterlijk zijn er alle kenmerken van de volwassene, maar toch: een kleuter.

En dan eindelijk kunnen wij het hier hebben over Jan Cremer. Ik weet niet, of hij nog veel tijd heeft om de damesbladen te lezen – hij heeft daaruit stellig het een en ander geleerd. In ieder geval doet hij denken aan een kleuter, maar dan een die altijd zijn zin wil hebben. Lukt dit niet, dan gaat hij schelden, trappen, spugen, bijten en vieze woordjes schreeuwen. Op het niveau van die wereld van slappe kost en benepen fatsoenlijkheid als door mij aangegeven verzet hij zich. Maar hij slaagt er niet in die wereld

te verlaten, integendeel hij blijft er. Bij afwezigheid van die wereld, waarop hij scheldt en kotst, zou Jan Cremer er als schrijver niet eens zijn.

Er is meer. Onze Jan heeft gemerkt, dat de anderen kwaad op hem worden maar niet echt, want alsmaar vernietigende fatsoensoordelen over hem uitsprekend luisteren zij met rode koontjes naar hem. En sluw als kleuters zijn, Jan 'slaat brood uit zijn lijden' en wordt tot de handelsreiziger-van-geloof, die behalve zijn uitwerpselen in krantenpapier verpakt aangestoken fruit verkoopt. Zo is hij geworden tot de semi-sluwe geldmaker. Geld is macht, zeker, maar macht is een bittere drank, die alsmaar dorstiger maakt. Om te kunnen blijven drinken zal hij bovendien een beginnelingen-cursus voor reclamepsychologie moeten volgen.

En daar zit kleuter Jan op zijn potje, wel zindelijk gemaakt, maar wraakzuchtig spelend met zijn uitwerpselen en met als top-punt van protest spelend met en fantaserend over zijn geslachtsdelen. En zo schrijft hij steeds weer over hetzelfde, eindeloos en met een minimum aan variatie, hoe veel moeite hij ook doet tot die variatie te komen. Hij schrijft vanuit een onlusbaar fatsoens-verlangen-in-negatie, hij raakt er niet los van, laat staan dat hij boven zijn feitelijke situatie weet uit te stijgen – dus is hij geen echte schrijver. Hij gelooft wraak te nemen op de veroorzakers van zijn rotjeugd. Hij denkt overigens de wereld in zijn zak te hebben, terwijl hij zelf in die zak zit, die voor hem bovendien goed dichtgeknoopt is. Want zijn schrijven verlost hem geen moment.

Jan Cremer zou wel iets te zeggen hebben, maar kan het niet, is onmachtig. Hij doet het op de verkeerde wijze, door een bepaald soort omstanders aangemoedigd om weer en weer in de lantaarnpaal te klimmen. Straks kwakt hij omlaag en zal merken, dat de omstanders zijn verdwenen. In een lege straat zal hij nog lange tijd schelden en vieze woordjes schreeuwen.

Kon men van zijn eerste boek nog zeggen, dat er af en toe sprake was van een werkelijk (pogen tot) schrijven, in het tweede is er steeds meer sprake van schreeuwen-als-een-marktkoopman. Het geschrevene gaat in toenemende mate vooroverhangen door de opzettelijkheid te willen ergeren, waarbij komt dat de op commercie gerichte pornografie ronduit gezegd vervelend wordt. Er is hoegenaamd niets tegen literatuur, die seksueel prikkelend werkt. Echter, in tegenstelling tot wat de leek meent, het is een van de literair moeilijkste genres. Bij Jan Cremer: steeds minder verhaal en boek, steeds meer een verzameling van... 'vieze damesbladen'. Zelfs de advertenties ontbraken er niet in.

PSZISKO JACOBS

Debiel. Dat is een nieuw modewoord. Dat weten we en daarom kijken we er ook helemaal niet van op, als een van onze dochters ons toevoegt: 'Doe niet zo debiel', of: 'Nee, debiel, dat zie je weer helemaal verkeerd!'

Natuurlijk zouden wij dat niet goed moeten vinden. Je mag je ouders niet uitschelden en zeker niet voor enige graad van geestelijke gestoordheid. Vroeger zou ik zoiets dan ook niet in mijn hoofd gehaald hebben. Ik had het niet eens durven denken, maar de tegenwoordige jeugd is nu eenmaal losser in de mond en er tegen in gaan is ook weer zo'n gedoe.

Ik weet nog heel goed, vroeger, werd ik nog wel eens geplaagd door mijn neef, die vijf jaar ouder was dan ik. We logeerden dan bij mijn grootouders en over 't algemeen konden we het wel goed vinden samen. Weliswaar had hij een diep ingewortelde wrok tegen me, omdat ze mij als baby fijngeprakte banaan met suiker uit een eierdopje naar binnen probeerden te duwen die ik dan telkens weer uitspuwde, terwijl hij als vijfjarige knaap er bij stond en ook zo'n zin had in banaan, maar nee, die was voor dat kleine wurm, dat het allemaal niet eens lustte! Tot op de dag van heden wordt die banaan me nog wel eens onder de neus gewreven! Desondanks boterde het tijdens onze gezamenlijke vakanties wel tussen ons. Ik was vaak het mikpunt van zijn plagerijen, maar daar kon ik wel tegen. Maar op een keer, ik zal toen zo'n jaar of vijftien, zestien geweest zijn, werd ik door een van mijn tantes ernstig onder handen genomen. Ik had mijn dierbare neef een paar keer uitgemaakt voor 'gek'. Heel onschuldig zoiets van: 'Toe gek, hou op' of zo. Niets bijzonders overigens. Maar tante vond dat niet in den haak. Ik had dat nu wel zo gezegd en er natuurlijk niet bij nagedacht, maar wist ik wel, wat een vreselijke ziekte dat eigenlijk was, waar ik mijn neef voor uitschold? Hoe erg het was, als je 'gek' was en daar mocht ik toch echt niet mee spotten.

Met steeds stijgende verbazing heb ik de goede ziel aangekeken. Ze bedoelde het zo verschrikkelijk goed, maar er ging zo'n gapende kloof van onbegrip voor me open, dat ik niet eens de moeite nam om te proberen er overheen te springen.

Wat had tante wel gezegd, als ze een Amsterdamse grootmoeder uit de Jordaan tegen haar kleinkind had horen zeggen: 'Ach, lekker klein keléreljertje van me, kom jij maar gauw bij opoe, hoor!' Weet u wel, mevrouw, dat de cholera een heel erge ziekte is? Ik had de reactie van die oma wel eens willen horen. Nee, voorlopig blijven we nog maar even debiel. We zeggen er angstvallig niets van, want eigenlijk voelen we ons er heel wél onder.



Lezingen voor radio en tv

Maandag 4 september 19.40 uur: J. Bijleveld: 'Doe het zelf' (Hilv. I).

Vrijdag 8 september 22.25 uur: Kort commentaar (Hilv. II).

Maandag 11 september 19.40 uur: A. Warburg: 'Pappa, waarom gaan wij niet naar de kerk?' (Hilv. I).

Vrijdag 15 september 22.25 uur: Kort commentaar (Hilv. II).

Maandag 18 september 19.40 uur: I. van der Willik: 'Is dat nu werkelijk nodig?'

TELEVISIE

Maandag 11 september van 22.30-22.45 uur (Ned. I) 'Mens in strijdkrachten'. Regie: Jos Odufre.

CHINESE WIJSHEID OVER GELUK EN ONGELUK

DE Chinese wijsgeer Huai-nan tzu (tweede eeuw v. Chr.) vertelt het volgende verhaal *) 'Bij de noordgrens, waar het rijk grenst aan de steppen der nomaden, woonde een uitstekende paardenfokker. Eens ging zijn paard er zonder aanleiding vandoor en verdween in het gebied der barbaren. Alle mensen beklagden hem, maar de oude man zei: 'Hoe zou dit niet plotseling een geluk kunnen zijn?' Na enige maanden keerde zijn paard terug, een edel barbaren-paard met zich meevoerende. Alle mensen wensten hem geluk, maar de oude man zei: 'Hoe zou dit niet plotseling een ongeluk kunnen zijn?' Zijn huis was rijk aan goede paarden en zijn zoon hield van rijden. Op zekere dag viel hij van zijn paard en brak zijn dijbeen. Alle mensen beklagden hem, maar de oude zei: 'Hoe zou dit niet plotseling een geluk kunnen zijn?' Een jaar later vielen de barbaren met een grote schare het land binnen en jonge mannen spanden de boogpees en trokken ten strijde. Van iedere tien strijders in het grensgebied sneuvelden er negen, maar de jonge man bleef met zijn vader gespaard, omdat hij hinkte.'

Bekend zijn de 'gelijkenissen' van de Taoïstische denker Tsjwang-tze (vierde eeuw v. Chr.), die de gedachten van Lau-tze verder heeft uitgewerkt. Hij is zich bewust van de beperktheden van de mens, maar ook van zijn mogelijkheden als bewust levend en denkend individu.

In zijn 'Herfstvloeden' zegt hij over de mens, dat hij 'vergeleken met de tienduizenden dingen, minder is dan het uiteinde van een haartje op een paardelijf.' Toch kan hij zich vrijmaken van zijn beperkt inzicht. Hij behoeft niet te zijn als de kikvors, het insect of de dorpsgeleerde: 'Men kan met een kikvors in zijn put niet praten over de zee: hij is beperkt tot zijn gat. Met een zomerinsect kan men niet praten over ijs: hij is beperkt tot zijn eigen seizoen. Met een dorpsgeleerde kan men niet praten over de Weg (Tau): hij is beperkt door wat hij heeft geleerd.' De wijze echter weet: 'Voor de maat der dingen zijn er geen grenzen, voor de tijd is er geen einde, de lotsbeschikkingen zijn niet constant, en begin en einde herhalen zich nooit. Daarom ziet een mens van grote wijsheid naar wat ver af is, zonder het kleine voor gering te houden of het grote voor belangrijk, daar hij immers weet dat er in de maat geen grenzen zijn. Zijn blik dringt door in heden en verleden, zonder dat hij treurt over wat lang voorbij is, of op zijn tenen gaat staan om het heden te grijpen, daar hij immers weet, dat er voor de tijd geen einde

*) Prof. E. Zürcher was zo vriendelijk mij op mijn verzoek de juiste vertaling van dit verhaal te zenden.

is. Hij beziet volheid en ledigheid, zonder zich te verblijden over welslagen of zich te bedroeven over mislukking, daar hij immers weet dat de lotsbeschikkingen niet constant zijn.'

Het is te begrijpen, dat deze wijze denker zich niet aangetrokken voelde tot het ambt van minister, die in die tijd niet meer was dan een hoveling van hoge rang, afhankelijk van de grillen van de vorst. Het volgende verhaal spreekt duidelijke taal.

DE SCHILDPAD

Eens zat Tsjwang-tze aan de oever van een rivier te vissen. Toen kwamen er twee voorname boden van de koning naar hem, om hem het hoogste ambt in het rijk aan te bieden. Tsjwang-tze lette onverstoorbaar op zijn hengel en zei zonder zich om te draaien: 'Ik heb gehoord dat er aan het hof een schaal is van een goddelijke schildpad, die al drieduizend jaar dood is. De koning bewaart hem in een kist met zijden doeken bedekt in de tempel van zijn voorvaderen. Wat dunkt u: zou die schildpad er de voorkeur aan geven dood te zijn en een voorwerp van zulke grote eerbewijzen te blijven of zou hij liever nog leven en zijn staart in de modder slepen?'

Beide boden antwoordden: 'Hij zou er zeker de voorkeur aan hebben gegeven te leven en zijn staart in de modder te slepen.' Tsjwang-tze zei toen: 'Gaat heen! Ik wil ook liever mijn staart in de modder slepen.'

Schopenhauer zegt in zijn 'Die Welt als Wille und Vorstellung': 'Das Leben und die Träume sind Blätter eines und des nämlichen Buches. ... man ist genötigt, den Dichtern zuzugeben, dass das Leben ein langer Traum sei.' Eén van deze dichters was de Spaanse schrijver Calderon, wiens werk 'La vida es sueño' (Het leven is een droom) grote bekendheid verwierf. Sedert Freuds 'Traumdeutung' weten wij, dat de droom ons vaak meer essentiële dingen heeft te zeggen dan de alledaagsheid, die wij voor 'de' werkelijkheid houden. Voor Tsjwang-tze vervagen de grenzen tussen droom en werkelijkheid in zijn bekende verhaal over de vlinder, dat Li Tai-po inspireerde tot een gedicht, dat ik hier weergeef in de vertaling van Willem Brandt.

TSJOEANG TSJOE EN DE VLINDER

Tsjoeang Tsjoë werd in zijn droom een vlinder
de vlinder in de ochtend weer Tsjoeang Tsjoë.

Wat was de werkelijkheid: vlinder of mens?

*Wie kent het einde van de eindeloze
verandering en wisseling der dingen?
Het water vloeiend in de diepe zee
keert weder in de transparante kringen
over de zandbanken van de Yang-tze
Die thans buiten de Groene Poort meloenen
teelt*

*was eens de Prins der Oostelijke Heuvels.
Zo gaan aanzien en rijkdom snel voorbij
en zo vergaan de vlinder en Tsjoeang Tsjoë.
Gij weet het; nochtans zwoegt en werkt Gij.*

WAARTOE?

De Indische denker Bodhidharma besloot in 527 n. Chr. het Zenboeddhisme in China te verbreiden. Hij vertrok naar China, waar hij aan het hof ontvangen werd door de toenmalige keizer, die een groot beschermer van het boeddhisme was. De keizer zei tot Bodhidharma:

'Ik heb tempels gebouwd, heilige boeken laten overschrijven en kloosters ondersteund. Heb ik mij daardoor niet verdienstelijk gemaakt, Eerwaarde?'

Bodhidharma echter antwoordde: 'Niet in 't minst, Heer!' Verbaasd vroeg de keizer hoe dit opgevat moest worden en of er dan een betere manier was om voor de verbreiding van de hoogste waarheid te werken. Bodhidharma antwoordde: 'Dit zijn slechts uiterlijke daden. Werkelijke verdienste verwerft men door daden die niet voor het gewone verstand toegankelijk zijn.'

'Wat is de eerste schrede op die heilige weg?' vroeg de keizer hierop. Bodhidharma antwoordde: 'Elke schrede is de eerste en de weg is niet heilig.' Onthutst vroeg de keizer: 'Wie zijt gij die zo tegen mij spreekt?' Het antwoord luidde: 'Ik weet het niet, Heer!'



CONFUCIUS

Twee Zenmonniken daalden af naar een rivier toen zij een meisje tegenkwamen, dat hun zei, dat het haar door de snel wassende stroom onmogelijk was de rivier over te steken. Eén van de beide monniken stelde het meisje voor haar naar de andere oever te dragen. Zulks geschiedde. Aan de overkant aangekomen dankte het meisje de monnik en zij namen afscheid. De beide monniken gingen lange tijd zwijgend voort. Plotse-ling zei de ene monnik: 'Vind je het wel gepast als monnik een jonge vrouw op de schouders te dragen?' Het onthullende antwoord luidde: 'Ik heb haar gedragen, jij draagt haar nóg!'

Confucius ontmoette aan een graf een schreiende vrouw: 'Uw tranen spreken van on-eindig leed', sprak de wijsgeer. De vrouw antwoordde: 'De vader van mijn man is hier door een tijger gedood. Later werd mijn man het slachtoffer van een tijger. En nu is ook mijn zoon op dezelfde wijze omgekomen.' 'Waarom verlaat u deze streek dan niet?' vroeg Confucius. 'Wij hebben hier geen tirannieke vorst,' was het antwoord. Confucius glimlachte. 'Vergeet dit nooit, mijn kind: een tiran is erger dan een tijger.'

Nóg een verhaal uit de Zentradi tie:

DE GROT

Een rover, een kunstenaar, een vrek en een wijze reisden samen en vonden een grot, diep verborgen in de rotsen. De rover zei: 'Wat een prachtige schuilplaats!' De kunstenaar sprak: 'Wat een prachtige ruimte voor muurschilderingen!' De vrek zei: 'Wat een prachtige ruimte om een schat te verbergen.' Maar de wijze zei slechts: 'Wat een prachtige grot!'

VIER VOLKSGEZEGDEN

'Dat de vogels van zorg en verdriet over uw hoofd vliegen, kunt ge niet veranderen. Maar dat zij nesten in uw haar bouwen, dat kunt ge verhinderen.'
'De mens kan niet duizend dagen ononderbroken een gelukkige tijd hebben, zoals de bloem niet honderd dagen kan bloeien.'
'Duizend en nog eens duizend rivieren stromen naar zee, maar de zee is nimmer vol; kon de mens stenen in goud veranderen, zijn hart was ook dan niet tevreden.'
'Een ogenblik van geduld kan groot onheil voorkomen, een ogenblik van ongeduld een heel leven vernietigen.'

UIT: TAO-TE-KING, van Lao-Tze

Een scherpe wind waait niet de hele ochtend; een flinke regen stroomt niet heel de dag. Wind en regen zijn het werk der natuur. Als die het niet lang kunnen volhouden, hoe zou de mens het kunnen?

(XXIII)

Ken uw mannelijke kracht, doch betracht vrouwelijke zachtheid... Ken uw licht en blijf

in de schemer... Ken uw waarde en betracht nederigheid...

(XXVIII)

De schitterendste wapenen zijn werktuigen van onheil en zij worden door de mensen verafschuwd. Hij, die Tao heeft, laat de wapens ongebruikt. Wapens zijn ongeluksge-reedschap, zij zijn niet het gereedschap van de voorname. De voorname bedient er zich slechts node van: vrede en rust gaan hem boven alles. Overwint hij, dan is dit hem geen heugelijke gebeurtenis, want blijdschap over het doden van mensen kent hij niet. Wie het doden van mensen zijn taak acht, die mist de bevoegdheid tot heersen.

(XXXI)

Een machtige boom ontspruit uit een haar-fijne wortel; een hoge toren rijst uit een hoopje aarde; een grote reis begint met één stap...

(LXIV)

Bij zijn geboorte is de mens slap en zwak; bij zijn dood is hij stijf en sterk. Bomen en planten, wanneer zij pas opkomen, zijn soepel en teer; wanneer zij verwelken, droog en dor. Stroefheid en kracht zijn de begeleiders

van de dood; zachtheid en soepelheid zijn de begeleiders van het leven. Daarom zal een machtig leger tenslotte het onderspit delven, zoals een krachtige boom ten leste wordt omgehakt. Het grote en plumpe is het mindere van het zwakke en plooi-bare.

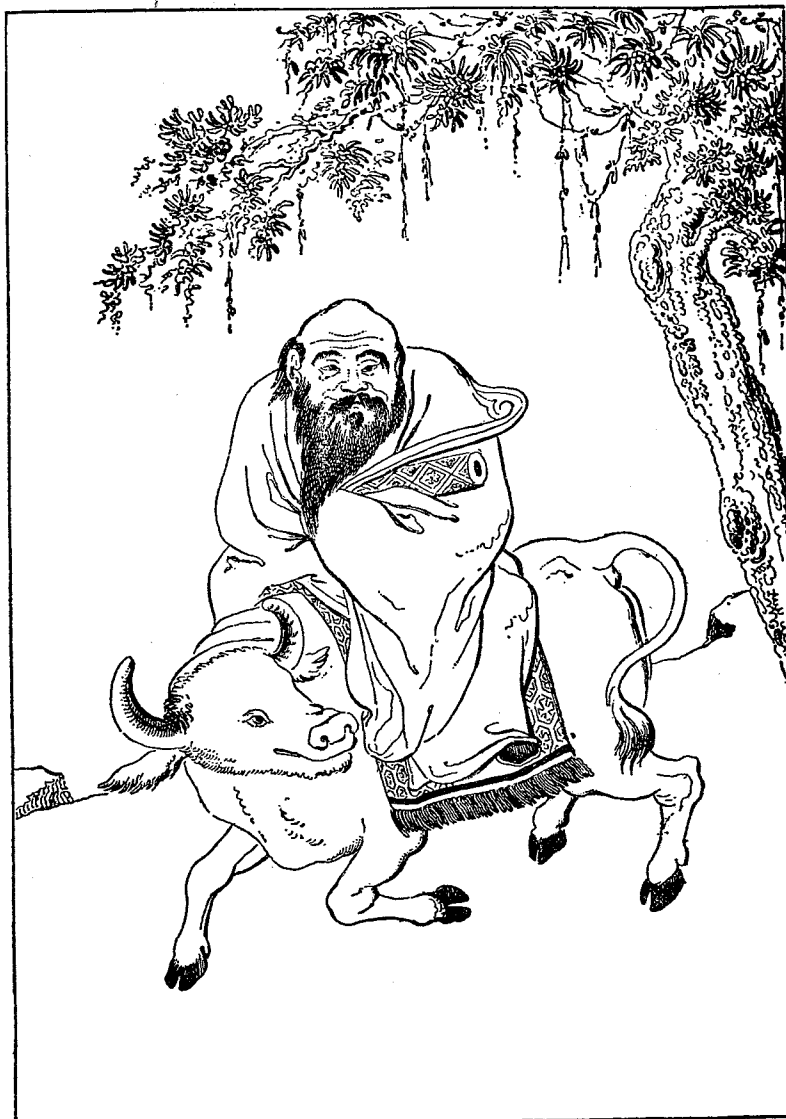
(LXXVI)

Water is het zachtste en het zwakste van alle dingen en toch heeft het zijn gelijke niet in het breken van wat sterk en hard is. Het zwakke overwint het sterke; het zachte overwint het harde. Een ieder weet dit, en niemand neemt deze waarheid ter harte...

(LXXVIII)

Hoewel de Tao-Te-king aan Lao-tze wordt toegeschreven staat noch over dit auteurschap, noch over de schrijver, die in de vijfde eeuw v. Chr. geleefd zou hebben, historisch iets met zekerheid vast. Desondanks heeft het Taoïsme als geestelijke stroming in het oude China grote betekenis gekregen. Voor deze korte bloemlezing werd gebruik gemaakt van de vertaling uit het Chinees van E. J. Welz (uitgave Kroonder, Bussum).

P. KRUG



LAO-TZE, RIJDEND OP EEN BUFFEL

IK denk er ZO over

DE NOODZAAK SUBJECTIEF TE ZIJN

ER is hier en daar de neiging merkbaar het conflict tussen Israël en een aantal Arabische staten te objectiveren. Sommigen vragen zich af, of men zich in de eerste voor Israël gevaarlijke dagen niet teveel door emotie heeft laten meeslepen. Anderen overwegen of de steun, die men Israël gaf, niet ook aan de Arabische volkeren zou moeten worden verleend. 'De Groene' - in een artikel 'Help Israël uit de droom' - deed het met een nogal irriterend opgeheven, waarschuwend vingertje, voorzien van een duidelijk fel-rood gelakte nagel. Ook het artikel in 'Mens en Wereld' van 15 juli: 'Hoe wereldoorlog III te voorkomen' is zo'n poging tot neutraal, emotioneel evalueren. Maar, zo vraag ik mij af, heeft een schuldige het recht tot beoordeling of veroordeling van zijn slachtoffer? De staat Israël is ontstaan als direct gevolg van twee duizend jaren vernedering, vervolging, verkrachting en moord van honderdduizenden Joden door niet-Joden. Kruistochten, inquisitie, pogroms gingen aan de nazi's vooraf. Door twintig eeuwen christelijke en niet-christelijke pogingen de Joden uit te roeien heeft de blanke wereld het recht verspeeld, te oordelen over wat de Joden in hun eigen land menen te moeten doen om hun levens veilig te stellen. Zij weten immers, uit twintig eeuwen ervaring, waaronder zeer recente, dat zij van die blanke wereld niets te verwachten hebben? Wie een erfenis zonder meer aanvaardt, neemt ook de schulden over. In die zin heeft de huidige blanke wereldbevolking een ontzagwekkende collectieve schuld jegens de Joden. Daarom past haar geen ob-

jectiviteit, geen oordeel, geen poging tot rechttertje spelen. Sterker nog, de vraag is gewettigd of zij objectief kan zijn ten aanzien van een zaak, waar zij zelf zo nauw bij betrokken is. Want zij heeft voor vele Joden die hun identiteit wensten te handhaven, de stichting van een eigen staat tot enige uitweg gemaakt. Laat zij daarom - vóór het te laat mocht zijn - een klein deel van haar schuld aan de Joden afbetalen door een politiek te bedrijven die: a. Israël de grenzen, de ruimte en de mogelijkheden geeft elders in de wereld vervolgde Joodse minderheden en hen, die naar sociale en juridische gelijk-gerechtigheid streven, op te nemen; b. de daardoor onvermijdelijke schade aan de belangen, die individuele Arabieren zullen lijden, geheel voor haar rekening neemt; c. de Arabieren helpt hun welvaart op te bouwen. Realisatie van diè politiek vraagt offers van de blanke wereld. Er zal voor gewerkt en voor betaald moeten worden. Om de wil daartoe op te brengen is bewustheid nodig van de eeuwenoude, onmeetbare schuld jegens de Joden. Dat vraagt emotie die de moed geeft om kleur te bekennen en risico's te nemen, om argumenten pro en contra niet bloedeloos 'objectief' op te sommen, maar ze ook te wegen met die enorme schuld van de wereld in de schaal pro Israël. In dat wegen zit de subjectiviteit die ik en bij 'De Groene' en in het stuk van de heer Roethof zo node heb gemist.

D. A. HAMBURGER

HOE WERELDOORLOG III TE VOORKOMEN?

VELE zinnen in het onder bovenstaande titel door de heer Roethof in Mens en Wereld van 15 juli j.l. gepubliceerde artikel eindigen met een vraagteken. Als bijdrage tot een evenwichtige discussie wil ik graag zijn vele vragen met enige andere uitbreiden: - Wat zou er gebeurd zijn, indien Egypte en zijn bondgenoten erin geslaagd waren om - zoals zij lange tijd hebben aangekondigd - Israël te verpletteren? - Waar zou de wereld thans staan, vooral indien Amerika zich ter voorkoming daarvan genoodzaakt had gezien om militair in te grijpen en vermoedelijk dan ook Rusland naar de wapens had gegrepen? - Zou dan niet op zijn minst een tweede Vietnam of waarschijnlijk zelfs een derde wereldoorlog het lot van onze aardbol zijn geweest? - Is het dan werkelijk zo vreemd, dat Nederland en vele andere Westerse landen op 5 juni door een golf van emotionele, eenzijdig-gerichte verontwaardiging werden overspoeld en is het niet wat ver gezocht om deze verontwaardiging in verband te brengen met een aan bijbelse profetieën toegekende betekenis of toe te schrijven aan schuldgevoelens uit het verleden? - Is het niet een wat onrealistische benadering om thans ter voorkoming van een herhaling van de bedreigde wereldcatastrophe zonder meer Westerse hulp aan het Midden Oosten te bepleiten? - Zou het - aannemende dat de voor de Verenigde

Naties gestelde daad tot oprichting van de staat Israël verantwoordelijke regeringen hun verantwoordelijkheid ook wensen te blijven dragen voor het voortbestaan van deze staat - niet van meer werkelijkheidszin getuigen, indien allereerst de voorwaarde wordt gesteld, dat de betrokken Arabische staten bereid zijn met Israël om de tafel te gaan zitten om in onderling overleg tot politieke en militaire garanties te komen, teneinde een hernieuwde bedreiging van de wereldvrede te voorkomen? - Zou het stellen van deze voorwaarde aan een op zichzelf stellig zeer wenselijke grootscheepse hulpverleningsactie niet een meer hechte grondslag bieden dan het thans zonder meer daartoe oproepen met het gevaar dat deze hulp voor een belangrijk deel zal worden aangewend voor hernieuwde oorlogsvoorbereiding in plaats van ter verhoging van het welvaartspeil van de betrokken landen? - Zou deze handelwijze ook niet in de Arabische wereld zelf uiteindelijk een gunstige weerslag hebben, omdat deze volken aldus van buiten af geholpen worden toe te geven aan een stelling ook bij hen wettelijk levende vredesgezindheid, waaraan b.v. president Bourguiba van Tunesië reeds eerder uiting gaf, maar waarheen andere Arabische leiders moeilijk zelf de drempel weten te overschrijden?

M. WEISGLAS

COMMENTAAR VAN ROETHOF

DE verleiding is groot om stuk voor stuk in te gaan op alle kanttekeningen, die de heren Hamburger en Weisglas zo vriendelijk waren bij mijn artikel 'Hoe Wereldoorlog III te voorkomen?' te plaatsen. Juist omdat ik me zo goed kan voorstellen, dat menigeen anders over dit probleem denkt dan ik, zal ik dit echter niet doen. Graag laat ik hun standpunt in zijn volle waarde. Laat men echter vooral niet denken, dat ik gepoogd heb zo neutraal en emotioneel mogelijk te evalueren. Ik meen, dat een humanistische overtuiging noch een aanknopingspunt is voor neutraliteit noch voor uitsluiting van menselijke emoties. Wel lijkt het gewenst in een zaak, waarbij zo grote belangen op het spel staan zowel voor de betrokkenen als voor de wereld in haar geheel, tot een zo beheerst mogelijke standpuntbepaling te komen. (Dat is trouwens altijd gewenst). De heer Hamburger hanteert het begrip van 'de collectieve schuld van de blanke wereldbevolking jegens de Joden'. Ik zie dat zo niet. Het begrip collectieve schuld spreekt mij niet aan; het is toch nauwelijks redelijk te noemen Hamburger en mij verantwoordelijk te stellen voor misdrijven, die wij niet

gepleegd hebben, ja, die wij wellicht zelfs met alle ons ten dienste staande middelen hebben zoeken te voorkomen? Wil men echter dit begrip niettemin hanteren, dan geldt m.i. eerst recht, dat dan de 'blanke wereldbevolking' de Joden een voor hen vrijgemaakt gebied in Europa, Noord-Amerika of Australië had moeten aanbieden om er een soevereine staat op te vestigen in plaats van de Arabieren met een probleem op te schepen, waaraan ze tot dan toe part noch deel hadden. In dit verband is het misschien interessant er nog eens aan te herinneren, hoe de grote uittocht van de Joden uit het Iberische schiereiland naar o.a. ons land begon pas nadat dit gebied door de christelijke heersers van de Arabieren was 'bevrijd', die immers wel bereid waren geweest de Joden een gelijkwaardige plaats onder de zon toe te kennen. Nederland dankt daaraan overigens verscheidene van zijn grootste zonen (Spinoza). Enfin, dit is allemaal gebeurd en ook de recente geschiedenis laat zich niet terugdraaien. Ik heb er dan ook alleen - en dit geldt mede voor de opmerking van Weisglas - aandacht voor willen vragen, dat naar mijn idee het probleem van het Midden-Oosten

geen zaak is van het zwartste onrecht tegen het hoogste recht, maar een tragisch conflict tussen recht en recht, waarvoor alleen met de grootste zelfbeheersing een enigszins voor alle partijen aanvaardbare oplossing kan worden gevonden. Ik ben erg bang, dat hier de gevaarlijkste brandhaard voor een derde wereldoorlog smeult, juist omdat beide partijen op het standpunt staan, en daarvoor sterke argumenten hebben, dat zij het hoogste recht vertegenwoordigen. Aangezien de hele naoorlogse ontwikkeling ons bevestigt, dat men armoedigen op de duur niet met de wapens onder de duim houdt en dat de ontwikkelingslanden geleidelijk sterker zullen worden ten koste van de overheersende machtspositie van het Westen, zal dat binnen 10, 25 of 40 jaar vermoedelijk gaan betekenen, dat een wezenlijke bedreiging van Israël door de overweldigende numerieke Arabische meerderheid nog slechts ten koste van een derde wereldoorlog kan worden afgewenteld. Aangezien die prijs, laat ik eufemistisch zeggen, erg hoog is, zou ik de ons resterende tijd dus willen besteden aan het opbouwen van een zodanig begrip voor de Arabische positie en het verlenen van een zodanige hulp, dat daarmee verbittering, achterlijkheid, armoede en onwetendheid worden weggenomen, het ontstaan van een semi-koloniale tegenstelling wordt voorkomen, dit alles ten einde de kiem te leggen niet voor nieuwe uitzichtloze oorlogen maar voor een constructieve politiek van samenwerking, hoe lastig deze ook op het ogenblik lijkt te bereiken. Niet méér heb ik willen betogen en doe ik ook nu niet, maar ik bepleit het wel met een klemmende urgentie, omdat ik het pijnlijke gevoel heb, dat de Westerse wereld op dit stuk van zaken tot dusver schromelijk tekort is geschoten en tekort blijft schieten in de beoordeling van de situatie. En wie de door mij aangewezen weg moeilijk te begaan zou willen noemen, zou ik als mijn stellige overtuiging willen tegenwerpen, dat het alternatieve pad - waarvan ik vrees dat we het voorhands zullen blijven bewandelen - naar mijn idee volsterkt onbegaanbaar zal blijken te zijn.

STAAKT HET VUREN

IN Mens en Wereld dd 24-6-'67 heeft prof. van Praag aan de oorlog in het Midden Oosten een beschouwing gewijd die weliswaar niet in zijn kwaliteit als voorzitter van ons Verbond ondertekend is, doch door vele lezers niet enkel als zijn persoonlijk oordeel gezien kan worden. Zelf overtuigd dat de humanist (vrijdenkend en -voelend mens) onvermijdelijk zich aandient als homo politicus en de vele problemen en conflicten van onze samenleving, nationaal als internationaal niet uit de weg kan gaan, steeds worstelend met het vraagstuk van waarheid en rechtvaardigheid, kan ik mij slechts verheugen dat Van Praag het conflict Israël-Arabieren voorop heeft gesteld in ons blad, doch meen ik tevens dat het door hem gestelde niet zonder vraagtekens gelezen kan worden. De alinea's van zijn uiting nummerend, plaats ik bij 1 een ?, bij 2 twee ?'s, bij 3 een ? en bij 4 idem. Ad 1. 'De sympathie was allerwege in Nederland aan de kant van Israël. Het betrof een klein, vooruitstrevend, democratisch en vreedzaam land als het onze'. Ik vraag: was de sympathie - een soort vox populi, vox dei? - juist en terecht? Verhoogt de menigte zich altijd in zijn élan van medeleven, of slaat dat gezonde volksgevoel ook wel eens door naar de slechte kant? Daargelaten in hoever Nederland vooruitstrevend en democratisch is, kan dit van Israël zeker niet worden gezegd. Er zijn daar niet slechts Joden van eerste en tweede klasse (discriminatie tegenover afrikaanse en oosterse joden; de ethiopische Falasha worden er niet toegelaten) doch de 250.000 moslim- en christen-arabieren hebben of hadden tot voor kort aparte passen en voor hen is er een avondklok. En vreedzaam? In 1948 en volgende jaren zijn de Arabieren niet gekomen van de schok van Dier-Yassim, waarvan een Engelse Zionist schreef: 'Niets rechtvaardigt de moord op 250 onschuldige Arabieren, waarvan 100 vrouwen en kinderen. Deze massamoord was de zwartste vlek in de joodse annalen... Hij werd verklaard door de noodzaak paniek te zaaien en de Arabieren te doen vluchten uit de joodse zone'. ('Seven fallen pillars'), Bernadotte werd door joden vermoord. Sinds 1949 is Israël in de V.N. elf maal schuldig bevonden aan schendingen van de wapenstilstand. En, was de aanval van Israël, gesteund door Frankrijk en Engeland in de Suezoorlog 1956 een bewijs van vreedzaamheid?

(Vervolg op pag. 7)

STAAKT HET VUREN

(Vervolg van pag. 6)

Ad 2. 'Nu de Israeli's de strijd gewonnen hebben is er tenminste een uitgangspunt voor verdere onderhandelingen'. Vóór die strijd wat dit uitgangspunt er niet; nu wel, omdat de onderhandelingspositie van Israël versterkt is? De laatste zin van die alinea zij beantwoord met: a. Israël heeft de Arabieren wel als tweederangsburgers behandeld. Veelal schijnt dit in de wereld niet anders te kunnen dan dat de arbeiders, intelligenten, de rijken, de machtigen dus, aldus behandelen de lui, dommen, armen en zwakken (Vide de negers in Amerika). Vóór 1939 woonden er in Palestina een 200.000 joden, maar meer dan twee miljoen Arabieren en in 1917 (Balfourverklaring) slechts 57.000 joden. Zeker, 2000 jaar geleden werden de joden verdreven, doch vóór 1947 was Palestina dertien eeuwen arabisch geweest. Ieder kan uit dergelijke feiten de argumenten halen die hij nastreeft!

Ad 3. Van Praag schrijft: 'Verdragen moeten geëerbiedigd worden'. Men bedenke echter dat de Arabieren en diverse andere staten in de V.N. zich verzet hebben tegen de schepping van Israël en de verdragen niet ondertekend hebben. Overigens vraagt Van Praag zich wel af welke verdragen nu gehandhaafd moeten worden? Niet alleen voor de Arabieren, doch ook voor verscheidene juristen, is het de vraag of de schepping van de joodse staat in 1947 een rechtvaardige zaak was. Professor Nagel heeft dit altijd ontkend. In die tijd was de V.N. onder westerse hegemonie, nu zou die schepping waarschijnlijk niet tot stand komen.

De pogroms in 1881 en de zaak-Dreyfus inspireerden Herzl tot de idee van een joodse staat. Toen Chaïm Weizmann in 1914 voor de Engelsen nieuwe springstoffabricage uitvond had hij in Engeland de wind mee voor het zionisme. Vervolgens in 1917 de Balfourverklaring, waarbij president Wilson van de Verenigde Staten van Amerika zich aansloot. Doch in 1922 sprak Churchill voor de Arabieren. En zo gaat de grote politiek (olie!) dóór met kool en geit te sparen. De perfide Angelsaksische politiek o.a. Na de nazi-misdaden leek de joodse staat nabij, doch ook nu o.a. engels verzet en guerilla van, ongetwij-

feld, heldhaftig voor hun zaak kampende joden. Het resultaat? Terwijl het Westen schuldig was aan praktisch alle vervolgingen van dit lijdend en toch zo levenskrachtig volk – in 1936 wilde Frankrijk wel Hitler in het Rijnland een halt toeroepen, doch Engeland wilde niet; in de Volkenbond stond Rusland interventie tegen Hitler voor, doch het Westen wilde niet – werden de Arabieren, die n.b. in het algemeen vreedzaam met de joden samengeleefd hadden, het kind van de rekening.

Veel gedetailleerder kan men deze historie lezen in de artikelen van André Fontaine in afleveringen van Le Monde van juni jl., doch welke Nederlandse minister neemt daarvoor de tijd? Neen, een golf van eenzijdig en dom pro-Israël geroep ging door ons land en de kans om een overwogen, niet pro-één der partijen standpunt van een velen niet sympatieke De Gaulle, te critiseren werd natuurlijk niet gemist. De rechtvaardigheid van de staat Israël blijft een vraag, zijn soevereiniteit een feit, dank zij de wapens.

Ad 4. Of, zoals in een door Van Praag geciteerde zin wordt gesteld, 98 pct van de mensen onder hun eigen soevereiniteit leven, is ook een grote vraag. Formeel, misschien, zeker niet een economische soevereiniteit. Bv. de olie is maar zelden ten goede gekomen aan het in het winningsgebied wonende volk. Zie de armoe der Arabieren; is het Westen genegen daarin verandering te brengen? Hier moet de klok niet teruggezet maar vooruitgezet.

Tenslotte zegt Van Praag in de op een na laatste alinea dat de Arabieren de wegen van samenwerking niet willen inslaan. Ik vraag, moeten zij zich dan eerst niet neerleggen bij de hen opgelegde situatie? En acht Van Praag dit een zo vanzelf sprekende zaak? Wat kunnen de Arabieren, na hun ervaringen, verwachten van een samenwerking met Israël, d.w.z. een staat van het westerse blok?

Tekenend is wat de Engelse brigade-generaal Gordon-Watson (zelf in de periode van 1948 in Palestina werkzaam) o.a. schrijft in de Observer van 25-6-'67: 'We and the Americans must now appreciate that it is this basic injustice that has turned the Arab world against us. From the moment of the departure of the British from Palestine the Arab world never really trusted us again'.

H. T.J. DE RAAF

COMMENTAAR VAN VAN PRAAG

ER is niet zo'n grote tegenstelling tussen de heer De Raaf en mij als hij denkt. Er is intussen in Mens en Wereld een artikel van Roethof verschenen waarmee ik mij verenigen kan. Het is meer een zaak van accenten. Enkele toelichtingen:

Ad 1. De sympathie in Nederland. Dit is een constatering, geen argument. – Vooruitstrevend en democratisch noem ik Israël wel, zeker in vergelijking met de omringende landen. Het betekent niet dat het aan alle wensen op dit gebied voldoet. – Vreedzaam? Het komt me voor dat Israël geen oorlog wilde. Het heeft meer dan eens van zich afgebeten, maar het is, dunkt me, ook doorlopend geprovoceerd.

Ad 2. Nu de Israeli's de strijd gewonnen hebben. Dit is bedoeld niet in vergelijking met de toestand vóór de oorlog, maar in vergelijking met de toestand na een eventueel verloren oorlog. Dan was er geen uitgangspunt voor verdere onderhandelingen meer geweest, dunkt me, nog afgezien van de kans op een wereldconflict. – De Arabieren: geen stemrecht, wel vreedzame sociale ontplooiing. – Ook Joden hebben permanent in Palestina gewoond.

Ad 3. De schepping van de Joodse staat in 1947 was m.i. onlogisch en onverstandig. Ik heb het altijd betreurd. Maar het is een feit, evenals bv. de verdeling van Duitsland. Met verdragen die geëerbiedigd moeten worden, is vooral gedacht aan het handvest van de Verenigde Naties en in verband daarmee de sluiting van het Suezkanaal, de golf van Tirana, de voortdurende invallen in Israël en de mobilisatie van Egypte.

Ad 4. De mededeling over de soevereiniteit was een citaat. Met de kritiek op het Westen ben ik het eens. Ik meen overigens inderdaad dat Israeli's en Arabieren – beiden! – tot samenwerking bereid moeten zijn. Dat is hun enige kans; en ook de onze. In de wereldpolitiek kan men geen feiten ongedaan maken. Tenslotte: Gelet op de datum van mijn artikel, was het geen versterking van de toen heersende stemming, maar een genuanceerde beoordeling daarvan. Het wees al op de vele kanten van deze kwestie, ook op de Arabische kant van de zaak. Ik geloof eigenlijk dat inzender (naar de andere kant) wat ongenueerder schrijft dan ik, maar ik herhaal: Het is een kwestie van accenten.

Nogmaals: God of geen God

DE reacties op het artikel 'Humanistische metafysica' van de heer Salm heb ik met aandacht gelezen. Toch lijkt het me wenselijk te benadrukken, dat in discussies het eigen individuele vrije denken, op grond waarvan men komt tot een religieus of atheïstisch gefundeerd humanisme, gerespecteerd zal moeten blijven.

Volledige conclusies toch uit het onderzoeksveld zijn niet exact te geven, ofschoon persoonlijke ervaring en overweging van bepaalde *onvolledige* uitkomsten nochtans een graad van waarschijnlijkheid voor de individuele humanist kunnen wettigen. Alom

in het Verbond dient men te komen tot de erkenning, dat hoewel men in staat is wel voor zichzelf voldoende steun te vinden voor wat men aanneemt, men anderen niet bewijzen kan dat de waarschijnlijkheden die men aanneemt op hun juiste waarde geschat zijn, temeer omdat bij een schatting van de waarschijnlijkheid een grote mate van subjectiviteit komt. Enig dogmatisme, dat de individuele keuze ontnemt, behoort vreemd te zijn aan een authentiek humanistisch denkwijze.

D. C. VAN HARTEN

Vakconferenties voor pedagogen en juristen

DE Humanistische Stichting 'Socrates' organiseerde in 1965 voor de eerste maal een *vakconferentie* voor *pedagogen*. Het succes van die conferentie heeft bevestigd, dat op die manier tegemoet kon worden gekomen aan een onder niet-christelijke, resp. humanistische pedagogen levende behoefte aan samenspreking over belangrijke pedagogische vragen.

De Stichting organiseert weer een ééndaagse ontmoeting van pedagogen. Deze tweede vakconferentie zal gewijd zijn aan het onderwerp 'Gezag in de opvoeding'. Zij zal op zaterdag 21 oktober in Hotel Monopole te Amersfoort worden gehouden.

Prof. dr. L. van Gelder uit Groningen en prof. dr. P. Smits uit Leiden hebben zich bereid verklaard het onderwerp in te leiden. Teneinde de conferentie-tijd zo veel mogelijk aan onderlinge gedachtenwisseling te kunnen besteden zullen de inleiders tevoren de deelnemers schriftelijk informeren.

Aan het deelnemen aan de conferentie zijn geen kosten verbonden. De reiskosten komen tot een bedrag van f 6,- voor eigen rekening van de deelnemers; kosten voor de lunch f 3,-. Nadere informaties verstrekt C. Uitenbogaard, secretaris van de Sociaal Pedagogische Sectie van de Stichting Socrates, Ringweg Koppel 25 a, Amersfoort.

Juristenconferentie

Op 23 september organiseert Socrates een juristenconferentie, die een humanistische visie op het gezag wil geven. Het thema zal worden ingeleid door prof. mr. A. D. Belinfante en mr. G. E. Langemeijer. Voorzitter van de conferentie is mr. M. G. Rood.

De conferentie, die gehouden wordt in het Erasmushuis te Utrecht, begint om 14.00 uur en eindigt om 20.30 uur. Nadere inlichtingen verstrekt het secretariaat: postbus 114, Utrecht.

McLuhan

(Vervolg van pag. 1)

op elk gewenst ogenblik, waarom zullen wij dan nog reizen? Alleen in vakanties, voor plezier. Ook wat wij jeugd noemen, zal verdwijnen. Een scheiding tussen volwassenen en kinderen bestaat pas sedert de zeventiende, achttiende eeuw; een wereld van en voor volwassenen – door de 'privacy' die weer door de boeken ontstond – en een wereld van het kind. Die werelden zullen weer één worden. De gehele wereld zal het kind de informatie geven en opvoeding, in de oude zin, zal verdwijnen.

Dit zijn zo enkele gedachten van de meest besproken geleerde van onze tijd, volgens velen een waar genie, volgens anderen een dwaas. Er zijn veel genieën eerst als dwazen uitgelachen. Maar wat hij is, in ieder geval is het de moeite waard om kennis te nemen van zijn gedachten. De eerlijkheid gebiedt mij, tenslotte, om mee te delen, dat ik enkele van zijn gedachten geput heb uit een interview, dat in het bijvoegsel van 13 augustus van de Sunday Times te vinden is.

B.

Uitdaging en antwoord

Inleidingen gehouden tijdens de bijeenkomst 20-jarig bestaan Humanistisch Verbond, door dr. H. J. Roethof, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, prof. dr. J. P. van Praag. f 1,75

Humanisten over echtscheiding

Inleidingen gehouden op de juristenconferentie v.d. Humanistische Stichting Socrates, door dr. H. J. Roethof, mr. M. Rood-de Boer, mr. H. G. van Veen. f 1,80

Invloedrijken

Een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachte naar voren hebben gebracht. f 4,75

Bevrijdend Humanisme

H. Lips.

f 3,90

20 jaar Humanistisch Verbond

Een korte samenvatting over de jaren 1956 - 1966. f 2,90

Het Humanisme in de moderne wereld

Inleidingen gehouden tijdens het 16e congres. f 0,85

Te bestellen door storting of overschrijving op giro-rekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

ANNONCES

Dame, wed. z. k., fin. verz., veelz. inter., l. 1,75 m, zoekt kennismaking met heer, algem. ontw., vriendelijk karakter voor week-end en om samen uit te gaan. Liefst omgeving Rotterdam. Bij wederzijdse sympathie eventueel samenwoning. Brieven onder no. 44 a/h buro M. en W.

Eerstejaars medisch student zoekt kamer in Utrecht of naaste omgeving. Jochum Prop, Illegaliteitslaan 33, Groningen, tel. (05908) 51576.

Rustig student, 22 jr., zoekt kamer in Amsterdam per 1 oktober. T. Duursma, Kleine Dijk 5, Arnhem.

Beschaafde dame, 60 jr., zoekt ser. ken.making met nette heer, lft. 56-63 jr. Liefst wonende N.-H. Brieven onder no. 43 a/h buro M. en W.

Wie (man of vrouw) gaat nu en dan mee op schelpen-fossielen-zoektocht in buitenl.? Met eigen wagen of anders trein. Brieven onder no. 46 a/h buro M. en W.

Dame, 49 j., uit zeer goed milieu (Hum.), wil graag kennismaken met dito heer tot 60 j., liefst met auto, omg. Den Haag voor gezellige omg. Brieven gr. m. telef.num. onder no. 45 a/h buro M. en W.

Het 5e Humanistisch militair tehuis in SEEDORF (D.) opent 16 september haar poorten.

Voor onze jonge zonen in uniform, rond 5000 man, is dit tehuis een aanwinst.

Inrichtingskosten f 80.000.-. Oktober start onze aktie. Zij die afwezig zijn, kunnen ons nu reeds steunen. Humanistisch Thuisfront, Bussum, giro 52 36 34.

MENS EN KOSMOS

Uit de inhoud: Dr. J. Niezing 'Het oorlogsbeeld als cultuurverschijnsel'; J. H. Bolt 'Planetisatie'; drs. D. E. King 'Impressies uit India'; dr. F. N. Sickenga 'LSD'; L. P. J. Braat 'Société Européenne de Culture' en dr. H. Groot 'Afrikaanse begrippen van tijd, geschiedenis en dood'.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

„VERANDEREND LEVENSBESEF”

samengesteld door Mevr. Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A. en Prof. Dr. R. Schippers. Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 28.



HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

juristen-conferentie

De humanistische stichting SOCRATES organiseert op zaterdag 23 september 1967 een juristenconferentie over

„de humanist en het gezag”

Inleiders: prof. mr. A. D. Belinfante
en mr. G. E. Langemeyer.
Voorzitter: mr. M. G. Rood.

De derde juristenconferentie van de stichting vindt plaats in het Erasmushuis te Utrecht, Oudegracht 152. Aanvang 14.00 uur. Einde der conferentie 20.30 uur. Kosten van deelneming f 4,- p.p. (voor donateurs en contribuanten, en studenten f 1,75 p.p.). Om 18.00 uur zal een broodmaaltijd worden geserveerd, waarvan de kosten f 4,50 bedragen.

Nadere inlichtingen worden u gaarne verstrekt door het secretariaat van de stichting: postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.